

**BURKİNA FASO'DA THOMAS SANKARA DÖNEMİ (1983 - 1987):
POSTKOLONYAL TEORİ ÇERÇEVESİNDEN BİR DEĞERLENDİRME**

**BURKINA FASO UNDER THOMAS SANKARA (1983 - 1987):
AN ASSESSMENT WITHIN THE FRAME OF POSTCOLONIAL THEORY**

Yıl 1, Sayı 2, ss.80-95.

Year 1, Issue 2, pp.80-95.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Article Type: Research Article

Geliş Tarihi: 30.05.2021

Submitted: 30.05.2021

Kabul Tarihi: 29.06.2021

Accepted: 29.06.2021

Atf Bilgisi / Reference Information

Büyüktavşan, H.Z. (2021). Burkina Faso'da Thomas Sankara Dönemi (1983-1987): Postkolonyal Teori Çerçevesinden Bir Değerlendirme, *Africana-Inönü Üniversitesi Uluslararası Afrika Araştırmaları Dergisi*, 1 (2) , 80-95.

Hatice Zehra BÜYÜKTAVŞAN

TİKA-Mali Hizmetler Uzmanı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Bölge Çalışmaları Enstitüsü Afrika Çalışmaları

hzbuyuktavsan@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-2667-5351

Öz

II. Dünya Savaşı'nın sonrasında uluslararası alanda güç dengeleri değişmiş ve geçmişte koloni olan birçok Asya, Afrika ve Amerika ülkesi birer birer bağımsızlıklarını kazanmaya başlamıştır. Bu süreç sonunda kolonyalizmin sona ermesi ile birlikte Postkolonyal Teori ortaya çıkmış ve kolonyalizmin, kolonize edilmiş ülkelerde bıraktığı mirası sorgulama çabasına girmiştir. Fransa'dan 1960'ta bağımsızlığını kazanan Burkina Faso, eski adı ile Yukarı Volta da bu ülkelerden birisidir. 1983-1987 yılları arasında iktidarda olan Thomas Sankara sömürülmüş, alt tabaka olarak sınıflandırılmış Burkina Faso'da sınırlı kurumsal kapasite ve elindeki az kaynak ile kendi araclarını kullanarak Postkolonyal bir tutumla ülkedeki sömürgeci Fransa'nın izlerini silmeye ve bağımsız bir ulusal kimlik ve kültür inşa etmeye çalışmıştır. Bu süreç boyunca Sankara ülkede ekonomi, kültür, sağlık, eğitim, alt yapı, ordu vb. alanlar başta olmak üzere birçok alanda ülkenin kalkınması ve kendi kendine yeten bağımsız bir ulus olması adına sayısız reform yapmıştır. Bu çalışma kapsamında başta Burkina Faso hakkında genel bilgilere değinilmiş ve akabinde çalışmanın teorik çerçevesi ve Thomas Sankara ile ilgili kısa bir bilgi verilmiştir. Sonrasında Postkolonyal Teori perspektifinde 1983 darbesi, Thomas Sankara iktidarı (1983-1987) ve 1987 darbesine giden yol genel hatları ile ele alınmıştır. Hazırlanan bu çalışma ışığında ayrıca, Postkolonyal düşünce de kullanılarak Sankara'nın sömürgeci Fransa döneminden ayrışma çabaları araştırılmaya çalışılmıştır. Yürütülen bu çalışma sonucunda, koloninin kolonize üzerinde etkisini yitirmesinin ardından koloninin ülkesini her alanda geliştirme ve özgürleştirme girişimlerine rağmen bu sürecin sonunda bu gayretin yetersiz kalması durumu farklı açılardan ele alınarak literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Afrika Çalışmaları, Burkina Faso, Thomas Sankara, Blaise Compaoré, Postkolonyal Teori, Fransa, Koloni, Kolonize.

Abstract

After the Second World War, the balance of power in the international arena changed and many Asian, African and American countries that were colonies in the past began to gain their independence one by one. At the end of this process, with the end of colonialism, Postcolonial Theory emerged and tried to question the legacy left by colonialism in colonized countries. Burkina Faso, formerly known as Upper Volta, which gained its independence from France in 1960, is one of these countries. Thomas Sankara, who was in power between 1983-1987, tried to erase, with a Postcolonial attitude, the traces of colonial France and build an independent national identity and culture in Burkina Faso, which had been exploited and classified as lower rank, using his own tools with limited institutional capacity and few resources. Throughout this process, Sankara made numerous reforms in the country, especially in areas such as economy, culture, health, education, infrastructure and military, in order for the country to develop and become a self-sufficient independent nation. Within the scope of this study, general information about Burkina Faso was mentioned and then brief information about the theoretical framework of the study and Thomas Sankara was given. Afterwards, in the perspective of Postcolonial Theory, the 1983 coup, the Thomas Sankara power (1983-1987) and the way to the 1987 coup were discussed in general terms. In the light of this study, it has also been tried to investigate Sankara's efforts to separate from the colonial France period by using Postcolonial thought. With this study, it is aimed to contribute to the literature by considering the situation of the inadequacy of the effort at the end of the process, despite the attempts to develop and liberate the colonized country in every field after the colonist lost his influence on it.

Key Words: African Studies, Burkina Faso, Thomas Sankara, Blaise Compaoré, Postcolonial Theory, France, Colony, Colonized.

Structured Abstract

In the "Theoretical Framework and Literature" section of the study, Postcolonial Theory was discussed in general terms. Especially in this section, it was aimed to create the theoretical framework of the study by explaining the Postcolonial perspectives and concepts that will be used in explaining the Thomas Sankara period in Burkina Faso.

In the second part of the study, Thomas Isidore Noël Sankara's family, life, education and the formation process of the idealist mentality against the colonial order were mentioned briefly. This section is also important to see the effects of his past life in order to understand Sankara's efforts to erase the traces of the colonial order in his country as long as he was in power.

In the section on "1983 Coup", the overthrow process of the Western-leaning Ouédraogo government with a military coup, which was staged as a result of the party-backed student organizations' and Libya's supporting the uprising of the officers at the Po military base in Nahouri state under the leadership of Sankara's friend Compaoré, was explained. And at the end of this process, the appointment of 33-year-old Thomas Sankara as the President of the Republic on August 4, 1983 was mentioned. In addition, Sankara's idea of building the state not on his own initiative, but as a result of wider participation of the people: "with the people" was especially emphasized.

In the section titled "Thomas Sankara Power (1983-1987)", which forms the essence of the study, the process of establishing a fair order with a determined and radical approach to ensure the welfare of the people of Burkina Faso and the institutional transformation of the state after Thomas Sankara, who realized the harms of colonialism from an early age, came to power in 1983 was explained in general terms.

One year after Sankara came to power, he replaced Upper Volta, the geographical name given to his country by France, with "Burkina Faso", which means the country of free, honest, honorable and upright people. He also designed a new flag for his country and composed a new national anthem. At this point, he tried to erase the traces left by colonial France in his country with a Postcolonial approach and tried to create a national identity that would unite his country with one heart. He also made sure that news on television was presented not only in French, but also in Moore and other languages.

In his country, which he took over in great economic difficulties, he made an effort, with an idealistic attitude, to make a number of reforms, by using new tools, to ensure a fair distribution of national income, to fight corruption, to develop the country and to ensure economic growth. He expropriated all the lands held by these feudals and distributed them to the peasants, fought desertification by organizing campaigns to protect trees and lands, and made the country self-sufficient within four years by making agricultural reforms.

Thanks to the "National Revolutionary Council" (Conseil National de la Révolution) he founded in the field of economy, he put into effect a four-year "Social Development Plan" and led every region in the country to set their own goals and strive to reach those goals. He avoided waste and cut spending in many areas for economic growth. In particular, to encourage cotton production, weaving, and the use of domestic goods, he prohibited civil servants from using imported fabrics and required them to wear traditional clothes made from local fabrics.

Sankara, who also made important reforms in the field of health, organized nationwide vaccination campaigns to combat polio, yellow fever and meningitis and ensured that approximately 2.5 million Burkina Faso children were vaccinated in two weeks. He also made great efforts to increase the literacy rate in the country, and by launching a mobilization in this area, he increased the literacy rate in the country from 13 percent to 73 percent in a short time.

Another innovative aspect of Thomas Sankara is that he is the first African leader to place great emphasis on women's rights and draw attention to women's rights. In this context, he enacted various laws for women to prevent early marriage and female genital mutilation. Women's right to contraception, consensual divorce, and the right of widows to inherit were promoted by the government and bride price was prohibited. He also supported women in entering the army, working life and education.

Sankara, who also made reforms in the military field, formed another military unit to balance the power of the army. Thomas Sankara, who wanted to eliminate the country's infrastructure deficiencies, provided the construction of a railway and dam completely with the support and hand power of the people, without any foreign aid from any international organization such as the World Bank.

In addition, Sankara's speeches had a great impact in the international arena. In this framework, he became the first African leader to describe the functioning of the United Nations as "anti-democratic". Again on the IMF and the World Bank, saying: "They impose on us models of development, all of which have failed." he took a courageous stance against Africa's foreign debt. Thus, Thomas Sankara tried to give Third World countries the subjective value they deserve with these effective speeches in the international arena.

In the last part of the study titled "The Way to the 1987 Coup", the wide opposition in the country against Sankara despite the successful and rapid reforms made by him for the development of the country, was mentioned. It was also mentioned that these opposing attitudes against the Sankara government were closely followed and supported in the outside world. Despite all this, it was also emphasized that Thomas Sankara ignored these opposing attitudes towards him in the outside world and pave the way for the overthrow of his power. For as much as, during the military intervention led by Compaoré on October 15, 1987, Sankara and his 12 men were killed in the middle of their meeting. The power of Thomas Sankara, which started in 1983, ended with this coup, which the USA and especially France supported from behind the scenes and Liberia and Ivory Coast participated in the organization.

As a result, no matter how much postcolonial societies try to create their own values, it is very likely that they will encounter destruction at the end of this process. In this context, although Thomas Sankara demonstrated a great rebellion against the colonial order and was largely successful in Burkina Faso, a postcolonial society, he could not completely erase the traces left by colonialist France in his country. Sankara suffered a great destruction and was killed in a military coup organized as a result of the military domination of France in Burkina Faso. Had Thomas Sankara not been killed, he would have been an important symbol of liberation for Africa during the Cold War Era. However, a series of positive results that Sankara would bring for Africa were noticed by the West and soon the hope that was growing for African nations was destroyed.

Giriş

Burkina Faso yaklaşık 21 milyon nüfuslu Batı Afrika’da yer alan ve denize kıyısı bulunmayan bir kara ülkesidir. Sınır komşuları Benin, Mali, Nijer, Gana , Togo ve Fildişi Sahili’dir. Birçok etnik grubun birleşiminden oluşan ülkenin en büyük ve en etkili etnik grupları Mossi ve Bobo’lardır. Onları Gurunsi, Senufo, Lobi, Mande ve Fulani takip eder. Hem coğrafi konumu hem bölgedeki/ülkedeki kuraklık, çölleşme, sınırlı ekilebilir arazi ve doğal kaynaklar hem de her geçen gün artan nüfustan dolayı ekonomik olarak dezavantajlı bir ülkedir. Burkina Faso, geçmişte özellikle ucuz işgücü rezervi elde etmek isteyen Fransa tarafından sömürülmüştür. Ülkenin adı 1984’te “Dürüst İnsanlar Ülkesi” anlamına gelen Burkina Faso olarak Sankara tarafından değiştirilene kadar; sömürge döneminde Fransızlar tarafından verilen “Yukarı Volta” olarak bilinmektedir.

Ülkede 11. yüzyıldan itibaren bir devlet geleneği oluşmuş olsa da bu gelenek yeterince güçlü ve merkezî bir siyasal yapıya dayanmadığı için 1896’da başlayan girişimlerin ardından Fransız sömürgesi olması ile birlikte tamamen etkisizleşmiştir. 5 Mayıs 1960’ta Fransa’dan bağımsızlığını kazanmasının sonrasında ise ülkede siyasal istikrar ve kurumsallaşma süreci kişilere bağlı bir iç ve dış politika ile birlikte yürütülmüştür (Bayram, 2019: 741). Bu süreç beraberinde ülkeye darbelerle dolu bir siyasi yapı getirmiş ve Afrika’nın “darbe başkenti” olarak anılmasına yol açmıştır (Sawo, 2018: 1). Düşük rütbeli askerler tarafından sık yapılan darbeler sonucu ülkede oluşan istikrarsız siyasi ortam, ülkeyi her anlamda olumsuz etkilemiş; özellikle ekonomik gelişimi, kalkınma sürecini ve demokratik bir yönetim sisteminin kurulma çalışmalarını büyük sekteye uğratmıştır. Askerler sivillere dönüşmüş, devletin başı ve ülkenin yönetiminin hayati kurumları olmuştur. Birçok devlet başkanı da amaçlarına ulaşabilmek için orduyu kullanmıştır (Sawo, 2017: 15-16).

Burkina Faso, 1960’ta bağımsızlığını kazanmasının ardından üst üste yaşadığı darbelerin sonrasında; 1983’te Thomas Sankara’nın iktidara gelmesi ile birlikte farklı bir ideolojik düşünce ile yönetilmeye başlanmıştır. Makalenin teorik çerçevesini büyük ölçüde Postkolonyal Teori oluşturmuş ve idealist politikaları ile Fransız sömürgeciliğine kafa tutan Thomas Sankara’nın Fransa’nın ülkesinde kurduğu egemenliği ve bu egemenliğin yarattığı etkileri sorgulaması ve bu egemenliğin izlerini kendi araçları ile silmeye çalışması Postkolonyalizm ile anlatılmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede Burkina Faso, 1983 ile 1987 yılları arasında Thomas Sankara tarafından yapılan devrim sayesinde eski etnik yapısına kavuşmasının yanında yeni bir toplum inşa etmek için de fırsat bulmuştur (Williamson, 2013: 51). Yine Postkolonyal Teori’nin bünyesinde barındırdığı normatif yapı kapsamında Thomas Sankara’nın uluslararası alanda yaptığı konuşmalar ile Batılı ülkeler tarafından “Üçüncü Dünya Ülkeleri” olarak ötekileştirilen Afrika ülkelerine hak ettiği öznesel değeri kazandırmaya çalışmasına değinilmiştir. Ayrıca makalenin son bölümünde Burkina Faso’da sömürgeci Fransa’nın Compaoré aracılığıyla perde arkasından askeri

tahakkümünü devam ettirmesi üzerinde de durulmuştur. Zira Postkolonyal eleştiriciler, analizlerinde her ne kadar sömürge ülkesinden çekilmiş olsalar bile sömürgeci ülkenin sömürge üzerinde askeri, sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel alanlardaki tahakkümlerini devam ettirdiklerini vurgulamıştır (Öztürk, 2019: 9).

Yapılan bu çalışma kapsamında, kolonici gücün kolonize üzerinde etkisini kaybettikten sonra vuku bulan kendini yeniden inşa eden, hareketli, bilinçli, çalışkan insan yapısına rağmen aslında bu sürecin sonucunda bu evrilmeye gücü yetmeyecek insanlığın durumu, Postkolonyal düşünce çerçevesinde Thomas Sankara özelinde çeşitli yönleriyle incelenerek literatüre katkı sunulması gaye edinilmiştir. Yürütülen bu çalışma sonucunda ise koloni düzeninden kurtulan ülkelerde hızlı bir dönüşüm ve toparlanma sürecinin gerçekleştirilebilmesi için idealist bir liderin yanı sıra halkın da yürütülen politikalara büyük destek vermesinin önemi ortaya çıkmıştır. Bu çalışma ile yapılan değerlendirmeler, deskriptif, eleştirel ve açıklayıcı bir yöntem ile yer yer araştırmaya özgünlük katacak kişisel görüşler dile getirilerek kaleme alınacaktır.

Çalışmanın “Teorik Çerçeve ve Literatür” kısmında Postkolonyal Teori genel hatları ile ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci kısmında Thomas Isodore Noël Sankara’nın ailesine, hayatına, eğitime ve sömürgeci düzene karşı oluşturduğu idealist düşünce yapısının oluşma sürecine kısaca değinilmiştir.

“1983 Darbesi” konulu bölümde ise Nahouri eyaletinde bulunan Po askeri üssündeki subayların Sankara’nın dostu Compaoré öncülüğünde ayaklanması ve bu ayaklanmanın parti destekli öğrenci örgütleri ve dışarıdan da Libya tarafından desteklenmesi sonucunda yapılan bir askeri darbe ile Batı eğilimli Ouédraogo hükümetinin devrilme süreci anlatılmıştır.

Çalışmanın özünü oluşturan “Thomas Sankara İktidarı (1983-1987)” adlı bölümde ise küçük yaşlardan itibaren sömürgeciliğin zararlarının farkına varan Thomas Sankara’nın 1983’te iktidara geldikten sonra Burkina Faso halkının refahını ve devletin kurumsal bir şekilde dönüşümünü sağlamak için kararlı ve radikal bir yaklaşım ile adil bir düzen kurma süreci genel hatları ile anlatılmıştır.

Çalışmanın “1987 Darbesine Giden Yol” başlıklı son bölümünde ise Sankara’nın ülkenin gelişimi için yaptığı başarılı ve hızlı reformlara rağmen kendisine karşı ülkede oluşan geniş muhalefete değinilmiştir. Yine Sankara iktidarına karşı yapılan bu karşıt tutumların dış dünyada da yakından takip edilmesi ve desteklenmesi üzerinde durulmuştur.

Teorik Çerçeve ve Literatür

Postkolonyal Teori

II. Dünya Savaşı sonrasında 1947 yılında Güney Asya’da başlayan bağımsızlık hareketlenmelerinin ardından 1955 yılında yapılan Bandung Konferansı’nda kolonize edilmiş devletler, bu koloni düzeninden kurtulmak istediklerini resmi bir şekilde dile getirmiştir. Akabinde kolonize edilmiş devletler birer birer bağımsızlıklarını kazanmaya başlamış ve böylece kolonyalizme tepki olarak Postkolonyal Dönem ve Postkolonyal Teori ortaya çıkmıştır (Gözen, 2014: 448). Postkolonyal Teori, geleneksel Uluslararası İlişkiler teorilerinin merkezlerine Batı’yı koymalarını ve sömürgeci geçmişe sahip dünya düzenini görmezden gelmelerini büyük oranda eleştirmiştir (Kardaş ve Balcı, 2014: 269). Bu kapsamda Postkolonyalizm çerçevesinde yapılan çalışmalarda: kolonicilik sonrası dönemde ortaya çıkan ekonomik konular, güç, ırk, cinsiyet, hegemonya, dil ve din değişiklikleri, sınıfsal sistem, göç, kölelik, baskıcılık, ulus

ve kimlik inşası, melezlik ve yeni sömürgecilik gibi pek çok konu ve kavram irdelenmiştir (Kara, 2020: 77; Tepeciklioğlu, 2013: 80-81).

Postkolonyal Teori temel olarak “kolonyalizm sonrası dönemin teorisi” anlamına gelmektedir. Bu ifade belirli bir dönem kolonyalizm politikalarına maruz kalmış Afrika, Asya ve Amerika ülkeleri ile bu ülkelere bu politikayı uygulamış Batı ülkeleri arasındaki tarihsel ilişkiyi ve bu ilişkinin günümüzdeki yansımalarını anlatmaktadır. Aynı zamanda Postkolonyalizm terimi genel olarak literatürde, çok sayıda sömürge ülkesinin bağımsızlıklarını kazanmasının ardından modern çağda ırk, kültür, etnisite ve insan kimliğinin nasıl tanımlandığı anlamına da gelmektedir. Bu noktada Postkolonyal düşünce kolonileşme sürecinin günümüze kadar uzanan kimliksel ve kültürel etkilerini sorunsallaştırmaktadır (Gözen, 2014: 441; Şafak, 2014: 357). Yine Postkolonyal eleştircilere göre koloninin siyasi, askeri, sosyal, kültürel ve ekonomi gibi birçok alandaki tahakkümü, koloni kurduğu bölgeden çekildiğinde bile kolonize edilen üzerinde devam etmektedir (Öztürk, 2019: 9).

Bu akımın en önemli temsilcileri Edward Said, Homi Bhabha, Gayatri Spivak, Frantz Fanon, Aimie Cesaire, Foucault, Albert Memmi ve Dipesh Chakrabarty 'dir. Madun, ötekileştirme, taklitçilik, müphemlik, kalıp yargı, hibridite, kimlik ve şarkiyatçılık gibi kavramlar ise Postkolonyal Teori'de sıklıkla kullanılan kavramlardır. Homi Bhabha madun kavramını: “çoğunluğun kendisini tanımlaması için varlığı elzem olan ezilmiş azınlık gruplar” şeklinde tanımlamıştır (Bhabha, 1996: 209-210). Ayrıca Postkolonyal öğretisi ile kavramsallaşan madunluk ifadesinden yoksunlar, diğer bir anlatımla sistemin yadsıdığı sömürülenler, göçmenler ve kadınlar gibi ötekileştirilmiş insanlar vurgulanmaktadır (Dastarlı, 2020: 89). Ötekileştirme kavramı ise Spivak tarafından sömürgeci güçlerin güç temelli söylemleri vasıtasıyla kendi “ötekilerini” oluşturdukları süreç olarak ifade edilmektedir (Spivak'tan aktaran Ashcroft ve diğerleri, 1998: 171-172). Yine Bhabha'ya göre taklit kavramı: Aydınlanma Dönemi'ndeki medeniyet anlayışı ile bu anlayışın sömürülen tarafından bozuk bir şekilde içselleştirilmesi arasındaki durumun anlatılması için kullanılmıştır. Müphemlik ise Bhabha'nın çalışmalarında sömürgeleştirilenin sömürgeciye asla tam anlamıyla karşı koyamaması sonucu oluşan durumu ifade etmek için kullanılmıştır ve kalıp yargı kavramının temelini oluşturur. Hibridite kavramı ise sömürgeleşme süreci boyunca sömürge ve sömürgeci arasındaki etkileşim sonucu kültürlerin birbirleri ile entegre olup üçüncü bir alan içerisinde karışması durumunu ifade etse de Bhabha'nın analizlerinde sömürgeciye karşı mücadele etme aracı olarak da görülmektedir (Bhabha, 1994:173). Fanon ve ardından Memmi ise kimlik kavramını vurgulamış ve sömürgecinin, sömürülenin kimliğini oluşturduğunu ifade etmiştir (Aktaran Tepeciklioğlu, 2013: 82-83-84; Aktaran Gözen, 2014:451-456). Şarkiyatçılık kavramı ise Batı'nın üstünlüğü ile Şark'ın aşağılığı arasındaki silinemeyen ayrılık ve ikisini bir arada veren fikrî bir birlikteliği ifade etmektedir (Said, 1995: 51).

Postkolonyal öğretisi ayrıca kolonizelerin Batılı güçlerin koloni kurdukları bölgelerde oluşturdukları gerçeklik yerine kendi gerçekliklerinin farkına varmalarını ve karşılaştıkları sorunlar ile kendi araçlarını kullanarak mücadele etmeleri gerektiğinin önemini vurgulamaktadır (Young, 2001: 66-67). Diğer bir taraftan da Batı'ya öykünen ve sömürgeci gücü taklit eden sömürge ülkesi, tam anlamıyla sömürgeci ülke gibi bir görünüme kavuşamayacağı için arada melez bir kimlik oluşturulmaktadır. Bu melez kimlik ise sömürgecinin sömürge üzerindeki gücünü sınırlamaktadır (Kardaş ve Balcı, 2014: 274).

Thomas Sankara

Thomas Isidore Noël Sankara, 21 Aralık 1949 yılında Yukarı Volta'nın Yako şehrinde dünyaya gelmiştir. Silmi-Mossi etnik grubundan gelen ve bir jandarma olan Joseph Sankara'nın oğlu olan Thomas Sankara, babasının mesleğinden ötürü sömürge altında olan birçok farklı yerde bulunmuş ve erken yaştan itibaren sömürgeci yönetimin adaletsizliğinin farkına varmıştır. Katolik olan ve aldığı misyonerlik eğitimi sonucu ailesinin rahip olmasını istemesine rağmen tıp doktoru olmayı tercih etmesi sebebi ile Bobo Dioulasso şehrindeki Ouezzin Coulibaly lisesine başlayan Sankara, liseyi tamamlamadan Ouagadougou'da bir sınavı kazanıp askeri okula başlamıştır (Hasch, 2014: 7; İbrahim, 2018, Salh, 2020: 788).

Sankara, Ouagadougou'da askeri eğitim gördüğü sırada Albay Sangoule Lamizana tarafından gerçekleştirilen darbeye tanık olmuştur. Bu süreçte aynı zamanda tarih ve coğrafya dersleri alan Sankara, bağımsızlık temelli düşünceleri ile bilinen akademi rektörü Adama Toure'nin öğrencisi olmuştur. Bu dönemde Toure'den öğrendiği devrimcilik, sosyalizm, anti-emperyalizm gibi fikirler Sankara'nın ideolojik düşünce yapısında büyük yer etmiştir (Hasch, 2014: 9-10). Sonrasında ise 1969'da Madagaskar'da bulunan Antsirabé Askeri Akademisi'nde hem subaylık eğitimi hem de zirai eğitim, 1970'lerin sonunda ise Fransa'da paraşütçülük eğitimi almıştır. Bu dönemde Karl Marx ve Vladimir Lenin'in eserleri ile tanışan Sankara, Marksist ve Leninist öğretiden büyük oranda etkilenmiştir. Ayrıca bu dönemde Madagaskar'da yaşanan devrimde (1971-1972) askerlerin üslendiği önemli role şahit olmuş ve bu durumdan çok etkilenmiştir (Sawo, 2017: 9; İbrahim, 2018). Politik ve sendikacı militanlar ile birlikte genç askerlerin başarılı bir şekilde gerçekleştirdiği bu ayaklanma sonucu, Fransa'nın da dolaylı olarak destek verdiği Madagaskar rejimi yıkılmıştır (Boumama, 2016: 267).

Eğitimlerinin ardından 1972'de asteğmen olarak Yukarı Volta'ya dönen Sankara, yurttaş hak ve görevlerini de kapsayan yeni askeri formasyon anlayışı ile dikkat çekmiştir (Boumama, 2016: 267). Ülkesinin 1974'te Mali ile yaşadığı "Bande d'Agacher" sınır çatışmasında teğmen olarak başarılı bir görev yürütmüş ve hem askerlerin hem de halkın gözünde büyük saygınlık kazanmıştır. Bu başarısının sonucunda 1976'da Po kentinde bulunan Komando Eğitim Merkezi'ne atanan Sankara, sömürgecilik döneminden kalmış ordunun yeni subaylarının komutanı olmuştur. Aynı yıl Fas'ta yaptığı staj esnasında daha sonra öldürülmesine sebep olacak olan yol arkadaşı Blaise Compaoré ile tanışmıştır (İbrahim, 2018). 1981'de ise Albay Saye Zerbo iktidarında Enformasyon Bakanı olarak görev almış ancak hükümetin işçi ve emek karşıtı politikalarını gerekçe göstererek 1982'de istifa etmiştir. Aynı dönemde Jean-Baptist Boukery Lingani, Henri Zongo ve Blaise Compaoré ile birlikte "Komünist Subaylar Grubu" nu kurmuştur (Bayram, 2019: 748).

1983 Darbesi

7 Kasım 1982'de yapılan bir askeri darbe sonucu askeri tıp doktoru Jean-Baptiste Ouédraogo iktidara gelmiş ve 1983'te Thomas Sankara'yı başbakanlığa atamıştır. Kendisi gibi Marksist öğretiyi benimseyen kişiler ile birlikte bir hükümet kuran Sankara, o dönem Batı karşıtı tutumları ile dikkat çeken Libya lideri Muammer Kaddafi ile yakın ilişkiler kurmuş ve özellikle sömürgecilik ve emperyalizm karşıtı konuşmalar yaptığı mitingler düzenlemiştir. Sankara'nın bu muhalif tutumları, bu süreçte iktidarı ayakta tutabilmek için Afrika kıtasının güçlü ülkeleriyle ve Fransa ile olan ilişkilerini kuvvetlendirmeye çabalayan devlet başkanı Ouédraogo ve ayrıca Çad üzerinden Libya ile çatışan Fransa tarafından hoş karşılanmamıştır. Sankara'nın Kaddafi ile yakınlaşmasını bitirmek isteyen Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterand, Afrika'dan sorumlu olan danışmanı Guy Penne'yi 16 Mayıs 1983'te Yukarı Volta'ya göndermiş ve bu ziyaretin

ardından Askerî Konsey Sekreteri Jean-Baptiste Lingani ve Thomas Sankara görevden alınarak tutuklanmıştır (Bayram, 2019: 748).

Sankara'nın tutuklanması yeni bir darbeyi beraberinde getirmiş ve serbest bırakılması yönünde lise öğrencileri, köylüler ve bazı sendikacıların da aralarında olduğu büyük bir vatandaş grubu tarafından birçok gösteri düzenlenmiştir. Bu kitlesel tepkiler üzerine Sankara ve arkadaşları ev hapsine alınmıştır. Akabinde 4 Ağustos 1983'te Nahouri eyaletinde bulunan Po askeri üssündeki subayların Compaoré öncülüğünde ayaklanması ile birlikte parti destekli öğrenci örgütlerinin kalkışmasını da Libya'nın dışarıdan desteklemesi sonucu oluşan büyük bir grup ile bir askeri darbe düzenlenmiştir. Ayaklanmanın ardından Batı yönelimli Ouédraogo hükümeti devrilmiş ve yerine devlet başkanlığı görevine 4 Ağustos 1983'te 33 yaşındaki Thomas Sankara getirilmiştir. Sankara hemen sonrasında yaptığı ilk konuşmada devleti kendi inisiyatifıyla değil, halkın daha geniş katılımı sonucu "halk ile birlikte" inşa edeceğini vurgulamıştır. Akabinde Sankara liderliğindeki yeni rejim, devrimi yönetmek ve devrimin hedeflerinin mesajlarını köylerde, kentsel mahallelerde, işyerlerinde, okullarda vb. daha birçok alanda yaymak için "Ulusal Devrim Konseyi"ni (CNR) kurmuştur (Sawo, 2018: 49; Harsch, 2013: 361; Harsch, 2017: 49-50). Bu süreçte Batı'ya öykünen Sankara, halkın da desteğini alarak sömürgeci Fransa'dan ayrışma çabalarına girmiştir.

Thomas Sankara İktidarı (1983-1987)

Küçük yaşlardan itibaren sömürgeciliğin zararlarının farkına varan Thomas Sankara, fikir dünyasında Che Guevara'yı, Fidel Castro'yu ve Gana'nın askeri lideri Jerry Rawlings'i örnek almıştır. Bu etkiler sayesinde Sankara, 1983'te devletin ve hükümetin başkanı olduğu askeri darbeyi "Demokratik ve Halkçı Devrim" olarak nitelendirmiştir. Yine 1983 yılının Ekim ayında yaptığı bir konuşmada devrim ideolojisinin temelini anti-emperyalizm olarak ifade etmiştir (Keleş, 2016: 9-10; Degbotse, 2016: 2). Bu kapsamda 1983'te iktidara geldikten sonra Burkina Faso halkının refahını ve devletin kurumsal bir şekilde dönüşümünü sağlamak için kararlı ve radikal bir yaklaşım benimseyen vizyoner Sankara, kendisini daha adil bir düzen kurmaya adanmıştır. Bu düşüncelerle hızla politika ve projeler üretmeye başlayan Sankara, bu sürece halkın da topyekün katılımını teşvik ederek, Postkolonyal bir tutum ile yeni sömürgeci gelişme modellerinden, baskıcı kapitalist ekonomik uygulamalardan ve Batı ile ülkesinin arasında olan müphem ilişkilerden kopmaya çalışmıştır (Murrey, 2019: 194).

İktidara geldikten 1 yıl sonra ülkesine Fransa'nın verdiği coğrafi ad olan Yukarı Volta'yı, ülkede en çok konuşulan iki yerel dil olan Mossi ve Dyula dillerindeki iki kelimeyi bir araya getirerek hür, dürüst, onurlu ve başı dik insanların ülkesi anlamına gelen "Burkina Faso" ile değiştirmiştir (Sawo, 2017: 2). Ayrıca ülkesine yeni bir bayrak tasarlamış ve genç yaştan itibaren müzikle de ilgilenen gitarist Sankara, yeni bir ulusal marş bestelemiştir. Thomas Sankara'nın yaptığı bu değişimlerin pratikte büyük bir önemi olmasa da simgesel anlamı çok büyüktür (Ouedraogo, 2018: 8). Fanon, sömürgecinin sömürge kimliğinden özgürleşebilmesi için kendine has ulusal bir kültür/bilinç oluşturması gerektiğini vurgulamıştır. Bu perspektiften ele alındığında, Fransız sömürgeciliğinin verdiği ad olan Yukarı Volta (Volta Nehri'nin üst kısmı) önemsiz bir coğrafi bölgeyi, hatta değersiz ve belirsiz bir toplumu simgelemektedir. Sankara, ülkesinin adını "Dürüst İnsanlar Ülkesi" olarak değiştirerek, yeni bir bayrak tasarlayarak ve ulusal marş besteleyerek ülkenin insanlarına milli bir kimlik, kültür ve duruş kazandırmıştır (Kardaş ve Balcı, 2014: 271; Keleş, 2016: 10; Ouedraogo, 2017: 8). Ayrıca Edward Said Şarkiyatçılık (Oryantalizm) kavramı bağlamında Batı'nın bazı söylem ve yöntemler ile Üçüncü Dünya ülkelerini, dolayısıyla da kendisini tanımladığını ve temsil ettiğini vurgulamıştır. Said'e göre bu temsil ile Batı kültürünün Üçüncü Dünya ülkeleri üzerinde bir güç ilişkisi oluşturması ve bu ülkelerin kimliksel yapılarını şekillendirmesi sebebi ile

Batı'nın sömürge ülke üzerindeki etkisinin devam ettiğini belirtmiştir (Said'den aktaran Gözen; 2014: 453). Bu noktadan incelendiğinde Sankara'nın ülkesinin adını değiştirmesi, ülkesine yeni bir bayrak tasarlaması ve yeni bir ulusal marş bestelemesi Şarkiyatçılık'a karşı bir duruş sergilediğinin göstergesidir.

Leila Gadhi'ye göre koloni sonrası dönemde kolonize devlet, kolonyal geçmişi unutmak amacıyla belli başlı kültürel ve siyasi amaçlar belirlemiş ve bu bağlamda harekete geçmiştir (Gözen, 2014: 448). Benzer bir motivasyonla harekete geçen Sankara, ülkedeki Fransız izlerini silmeye ve kendi ülkesinin kültürünü oluşturmaya çalışmış ve bu kapsamda televizyonda haberlerin sadece Fransızca değil, aynı zamanda Moore dilinde ve başka dillerde de sunulmasını sağlamıştır. Ayrıca Burkina halkının çok azının evinde televizyon olması sebebi ile radyo yayınlarına da büyük önem veren Sankara, 11 yerel dilde radyo yayını yapılmasını teşvik etmiştir (Harsch, 2013: 364).

Memmi'ye göre kolonize kolonici tarafından ekonomik, siyasi, kültürel ve ahlaki gibi alanlarda sömürüldüğünü anladığı anda kendini kolonize gibi görmeye başlar. Bu kolonizelerin bazıları koloniciye karşı milli birliğin uyandırılması için eyleme geçerek, kolonize halkı teşvik edebilir (Gözen, 2014: 451). Küçük yaşlardan beri acımasız sömürge düzeninin farkına varan Sankara da büyük ekonomik sıkıntılar içerisinde devraldığı ülkesinde idealist bir tutumla milli gelirin adil dağılımını yapmak, yolsuzlukla mücadele etmek, ülkeyi kalkındırmak ve ekonomik büyümeyi sağlamak için yeni araçlar kullanarak hızla bir takım reformlar yapma çabasına girmiştir (Salh, 2020: 787-788). Böylece öğrencilik yıllarında farkına vardığı sömürgeci sistemin mirası olan yoksul halk ve yozlaşmış, verimsiz siyasi elit arasındaki sınıfsal sistemi silmeyi hedeflemiştir. Bu amaçla fakirlik ile mücadeleye öncelik vermiş, efendi-köle ilişkisini bitirmek için feodallerin elinde bulunan tüm toprakları kamulaştırıp köylülere dağıtmış ve köylülerin işbirliği ile tarım alanında uygulanan reformlar sayesinde Burkina Faso, gıda alanında ilk kez dış desteğe ihtiyaç duymamıştır (Williamson, 2013: 47; Bayram, 2019: 749). Hatta temel gıda ürünleri dış ülkelere ihraç edilmeye başlanmıştır (Emeç, 2020). Özellikle pamuk ve buğday yetiştiriciliğine öncelik veren Sankara, bu tarımsal reformları uygularken üniversite yıllarında eğitimini aldığı zirai bilgilerin de büyük faydasını görmüştür. Ağaçları ve toprakları koruma kampanyaları düzenleyerek çölleşme ile mücadele etmiştir. Bu kapsamda tüm aile kutlamalarında ve kamu törenlerinde ağaç dikme organizasyonları yaparak yaklaşık 10 milyona yakın ağaç dikimini teşvik etmiş ve orman yangınları ile mücadele politikaları geliştirmiştir. (Boumama, 2016: 274; Salh, 2020: 790). Sankara, ayrıca halka yağmur suyu ile ekim yapma tekniklerini öğretmek kuraklığın etkilerinden kurtulmaya çalışmış ve 1984'te 220.000 ton ithal tahıl ile tahıl ihtiyacını karşılayan ülkeyi, dört yıl içerisinde kendi kendine yeten bir düzeye çıkarmıştır (Boumama, 2016: 272).

Ekonomi alanında kurduğu "Ulusal Devrim Divanı" (Conseil National de la Révolution) sayesinde dört yıllık bir "Toplumsal Kalkınma Planı" yürürlüğe koyan Sankara; ülkedeki her bölgenin kendi hedeflerini belirlemesine ve o hedeflere ulaşmak için çabalamasına öncülük etmiştir (İbrahim, 2018). Ekonomik büyüme için birçok alanda israftan kaçınmış ve harcamaları kısmıştır. Bu kapsamda hükümet üyelerinin ellerindeki Mercedes arabaları satışı çıkarıp onlara dönemin en ucuz arabası olan Renault 5 marka araçları tahsis etmiştir (Leshoele, 2019: 19). Ayrıca bürokratların görevli sıfatı ile özel şoför ve 1. sınıf uçak bileti kullanma gibi ayrıcalıklarına son vermiştir. Özellikle pamuk üretimini, dokumacılığı ve yerli malının kullanımını teşvik etmek için devlet memurlarının ithal kumaşlar kullanmalarını yasaklamış ve onların yerel kumaşlardan yapılan geleneksel kıyafetleri giymelerini zorunlu kılmıştır (Harsch, 2013: 371). Thomas Sankara'nın Batı tarzı kıyafetler yerine, geleneksel kıyafetlerin giyilmesini teşvik etmesi; Postkolonyal bir bakıştan değerlendirildiğinde yerel kültürü güçlendirmek istediğinin bir göstergesidir.

Yine kendi maaşı da dâhil olmak üzere bakan, üst yönetici ve tüm devlet memurlarının maaşlarını büyük oranda azaltmıştır. Bu kapsamda öncü olmak için 450\$ tutarında cüzi bir miktarda başkanlık maaşı almış, tüm servetini 3 gitar, 4 motosiklet, 1 buzdolabı ve 1 bozulmuş buzluk ile sınırlandırmış, mütevazı ve şeffaf bir hayat sürmüştür (Williamson, 2013: 46; Keleş, 2016: 10) Hatta halkı kullanamadığı için makam odasında klima kullanmayı bile reddetmiştir. Ayrıca ordunun ucuz alışveriş yaptığı marketi ülkedeki ilk süpermarkete çevirmiş ve halkın kullanımına açmıştır (Leshoele, 2019: 21). Daha önce de belirtildiği üzere Postkolonyal öğretilerde ülkenin kendi gerçeklerinin farkına vararak kendi araçları ile sömürgeci düzenle mücadele etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu noktada Sankara'nın ülkeyi daha ileri, daha ideal bir düzene kavuşturmak için ülkenin kendi araçları ile yaptığı bu reformlar halk tarafından büyük oranda olumlu karşılanmış olsa da: iktidardan saf dışı kalan muhaliflerin bu durumdan rahatsız olduğu da görülmüştür.

Sağlık alanında da önemli reformlar yapan Sankara, çocuk felci, sarıhumma ve menenjit ile mücadele etmek için ülke çapında aşı kampanyaları düzenlemiş ve yaklaşık 2,5 milyon Burkina Fasolu çocuğun iki haftada aşılmasını sağlamıştır (Murrey, 2019: 195-196). Ayrıca Sankara, ülke çapında AIDS hastalığına dikkat çekmek için halka temel sağlık eğitimi verdimiş ve böylece Burkina Faso AIDS'e karşı kitlesel mücadele başlatan ilk ülke olmuştur. Sağlıklı yaşama da önem veren Sankara, başkan olmadan önce de yaptığı gibi zaman zaman işe bisikletle gitmiş, halkı spora teşvik etmek amacıyla hentbol ve futbol gibi toplu spor faaliyetleri düzenlemiştir. Sankara'nın sağlık alanında yaptığı bu reformlar halkın üzerinde sömürgeci dönemden kalmış olan "madunluk" duygusundan kurtulmak için bir adım olarak görülebilmektedir.

Bir başka reform düzenlenen alan da eğitim olmuştur. Sankara ülkedeki okuma-yazma oranını artırmak için de büyük çaba sarf etmiş ve bu alanda seferberlik başlatmıştır. Thomas Sankara, özellikle kırsal alanda okuma-yazma ve aritmetik öğretmeyi amaçladığı "Alfa Okuryazarlık Komandoları" adlı sosyal proje ile ülkedeki okuma-yazma oranını kısa sürede yüzde 13'ten yüzde 73'e çıkarmıştır. (Murrey, 2019: 197). Yine 1986'da 3 ay gibi kısa bir zaman diliminde Devrimi Savunma Komiteleri'nin de (CDRs) yardımı ile dokuz yerel dilin kullanımını teşvik eden ve yaklaşık 35 000 kişinin dâhil olduğu bir başka okuma-yazma kampanyası da yapılmıştır. Bu projede etnik değerlere önem veren Sankara, okullarda Afrika dillerinin kullanımını teşvik ederek bu dillere Fransızca ve İngilizce karşısında saygınlık kazandırmayı ve ulusal kimliği ve kültürü şekillendirmeyi amaçlamıştır (Leshoele, 2019: 24). Ayrıca bu iki proje de halkın üzerinde sömürge döneminden kalmış olan madunluk duygusunun etkilerinden kurtulmak için başka bir teşvik olarak da görülebilir.

Thomas Sankara'nın bir başka yenilikçi yönü ise kadın haklarına büyük önem veren ve kadın haklarına dikkat çeken ilk Afrikalı lider olmasıdır. Sankara'nın, "Devrim ve kadınların kurtuluşu bir arada. Kadının özgürlüğü, devrimin başarıya ulaşabilmesi için en temel şarttır." sözleri kadın haklarına büyük önem attığının göstergesidir. Bu kapsamda kadınlara yönelik okuma yazma sınıfları açılması, her köyde özellikle kadınlar için temel sağlık birimlerinin kurulması, kadınların kurduğu kooperatiflere ve derneklere destek olunması başta olmak üzere 'kadın yanlısı' birçok program geliştirilmiştir. Yine bu bağlamda çok eşliliğin, küçük yaşta evlendirilmenin ve kadın sünnetinin yapılmasının engellenmesi için çeşitli yasalar çıkarılmıştır. Kadınların doğum kontrol hakkı, anlaşmalı boşanma ve dul kadınların miras alma hakkı hükümet tarafından teşvik edilmiş ve başlık parası yasaklanmıştır (Harsch, 2013: 366; Emeç, 2020, Salh: 2020; 791). Ayrıca Sankara, kadınların, orduya, çalışma ve eğitim hayatına girmelerini desteklemiş ve güvenliğini sağlamak için sadece kadınlardan oluşan motosikletli bir kadın muhafız birliği kurmuştur. Sankara bu çerçevede yaptığı bir diğer eşsiz reform sayesinde ise bakanlar kuruluna kadın bakan atayarak

tarihe geçen ilk Afrikalı lider olmuştur (Keleş, 2016: 10). Ev işlerinde kadınların erkekler ile eşitsiz paylaşımına da dikkat çekilmek istenmiş ve bu kapsamda “erkeklerin alışveriş günü” ilan edilmiştir. Hatta “yaşamsal ücret” adı altında, kocanın ücretinin bir kısmını eşine ayırması yönünde bir uygulama hazırlanmış; ancak bu uygulama hayata geçirilememiştir (Boumama, 2016: 275).

Sankara bu noktada sorunun yine kadınların liderliği ile çözülebileceğini ifade ederek, “Kurtuluş, her özgürleşme gibi verilmez alınır. Ve kadın taleplerini dile getirmek ve bunları gerçekleştirmek için mücadele etmek de bizzat kadınlara düşer.” sözlerini sarf etmiştir (Boumama, 2016: 275). Sankara, kadın haklarını geliştirmeye yönelik kullandığı öncü araçlar sayesinde ülkesine Afrika’daki ülkeler arasında yeni bir kimlik ve ayrıca uluslararası alanda farklı bir boyut kazandırmıştır. Yine Sankara’nın kadının özgürleşmesini temel sosyal ve politik hedeflerinden biri olarak vurgulaması, postkolonyal öğretilerde irdelenen bir kavram olan cinsiyet açısından bakıldığında, toplumda daha önce yeteri kadar değer verilmeyen kadın cinsiyetine halk nezdinde önem kazandırılmak istendiğinin göstergesidir. Ayrıca postkolonyal teorisinin madun kavramının öznesi kadın olduğunda yönetimde temsil edilemezdir ve susturulması daha derindir (Kardaş ve Balcı; 2014: 273). Bu noktanın aksine Thomas Sankara, kadınlara yönelik yaptığı reformlar sayesinde kadının yönetsel alanda hak ettiği değere erişmesini ve iktidarda söz sahibi olmasını sağlamıştır.

Askeri alanda da reformlar yapan Sankara, ordunun gücünü dengelemek için bir başka askeri birlik daha oluşturmuştur. Bu kapsamda “Demokratik Halk Devrimi” hedefini gerçekleştirmek ve Ulusal Devrim Konseyi (CNR)’nin çalışmalarını kolaylaştırmak için sıradan vatandaşlardan oluşan “Devrimi Savunma Komiteleri (CDRs)”ni kurmuştur (Sawo, 2018: 49). Ve daha sonrasında ise gönüllülerden oluşan bu komiteyi silahlandırmıştır. Postkolonyal düşüncede kolonicinin kolonize üzerinden elini çekse bile; askeri, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel vb. alanlardaki tahakkümlerini kolonize üzerinde devam ettirdiği daha önce vurgulanmıştı. Bu açıdan bakıldığında Sankara, askeri alanda bu çalışmaları yaparken Fransa’nın ülkesinde bıraktığı askeri tahakkümü kırmaya çalışmıştır.

Ülkenin altyapı eksikliklerini de gidermek isteyen Thomas Sankara, Dünya Bankası gibi hiçbir uluslararası kuruluştan dış yardım almadan tamamen halkın desteği ile el gücünü kullanarak demiryolu ve baraj yapımını sağlamıştır. Böylece Batılı güçlerin yardım bahanesi ile ülkede yeni bir sömürge düzeni kurması engellenmiş ve geçmişte var olan etkilerinin yeniden canlanmasının önüne geçilmeye çalışılarak bağımsız bir ulus inşa edilmek istenmiştir. Bu kapsamda ülkenin tek demiryolu hattı, “Rayların Savaşı” adlı proje ile aralarında öğrencilerin, köylülerin ve yöneticilerin de olduğu büyük bir halk topluluğu ile manganez madencilikini de kolaylaştıracak şekilde kitlesel bir emek yoluyla genişletilmiştir. Yine Ouagadougou gibi büyük şehirlerde gecekondulaşmayı bitirmek ve kentsel dönüşümü gerçekleştirmek amacıyla halkın büyük desteği ile geniş çaplı konut projeleri gerçekleştirilmiş ve binlerce ev inşa edilmiştir (Leshoele, 2019: 20). Sankara’nın bu tür altyapı projelerinde halkın aktif katılımını sağlaması, Burkina halkının sömürgeci dönemden üzerinde kalmış olan kötümserlik ve güçsüzlük temelli duyguyu içeren ve aynı zamanda Postkolonyal bir kavram olan madunluktan kurtulması için önemli bir adım olmuştur (Murrey, 2019: 196). Postkolonyalizm sadece yapıbozum yapmakla ve çözüm oluşturmamakla eleştirilmiş olsa da Postkolonyalizm’in Batı haricindeki ülkeleri, sömürge ve sömürgeci arasında oluşan asimetrik ilişkiye karşı direniş alanı oluşturmaya teşvik ettiği de düşünülmektedir. Ayrıca Postkolonyal Teori’nin Batı’nın sömürge üzerinde bıraktığı tahakkümlerine yönelik sömürgeci direniş motivasyonunu güdülemek gibi bir işlevi olduğu da düşünülmektedir (Kardaş ve Balcı; 2014: 277). Bu noktadan bakıldığında Thomas Sankara’nın altyapı eksikliklerini giderirken hiçbir dış yardım almadan tamamen halkın çabaları ile projeler

gerçekleştirmesi, Batılı kuruluşların tahakkümlerine karşı direniş gösterdiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir.

Sankara'nın konuşmaları uluslararası alanda da büyük ses getirmiştir. Bu çerçevede Birleşmiş Milletler'in işleyişini "anti demokrat" olarak nitelendiren ilk Afrikalı lider Thomas Sankara'dır. Yine IMF ve Dünya Bankası hakkında, "Bize hepsi de başarısızlığa uğramış kalkınma modellerini empoze ediyorlar." diye konuşarak Afrika'nın dış borcuna karşılık cesaretli bir tutum sergilemiştir (Harsch, 2013: 362). 1987 yılının Haziran ayında OUA Zirvesi'nde mevkidaşlarına yaptığı başka bir konuşmada ise geçmişten gelen haksız ve yasadışı borçlara karşı tarihe geçecek şu konuşmayı yapmıştır:

"Borç, önce kökeniyle birlikte analiz edilir. Borcun kökenleri sömürgeciliğin kökenlerine dayanıyor. Bize borç para verenler bizzat bizi sömürgeleştirenlerdir. Devletlerimizi ve ekonomilerimizi yönetenlerdir (...). Borç, sömürgecilerin teknik yardımcıları (aslında "teknik katiller" demem gerekiyordu) sayesinde kendisini dönüştürdüğü yeni sömürgeciliktir. Ve bize mali kaynak önerenler onlardır (...). Bize çekici mali dosyalar sundular. 50, 60 yıllığına belki de daha uzun bir süre için borçlandık. Yani bizi 50 ya da 60 yıl boyunca halkımızı sıkıntıya sokmaya sürüklediler. Borç bugünkü biçimiyle büyüme ve gelişmenin bize tamamen yabancı olan ölçütlere göre gerçekleşmesi için bilinçli olarak hazırlanmış yeni bir "Afrika'yı fetih" planıdır. Her birimizin mali bir köle olması, yani fırsatçı, hileci ve dolandırıcıların kölesi olması için ödenmemiz istenen bir bedeldir (...). Biz borç ödemeyeceğiz, çünkü ödeyecek hiçbir şeyimiz yok. Biz borç ödemeyeceğiz, çünkü başkalarının bize borcu, hiçbir zaman değer biçilemeyecek büyük bir zenginlik borcu, yani kan borcu vardır. (...). Borcu hiçbir zaman ödemeyeceğini söylememiz, bizim ahlak, saygınlık ve sözünde durma gibi değerlere karşı olduğumuz anlamına gelmez. (Çünkü) Biz başkaları ile aynı ahlak anlayışını taşımıyoruz. Zengin ve yoksul aynı ahlak anlayışına sahip olamaz." Ayrıca konuşmasının sonunda şu kehanette bulunmuştur: "Eğer Burkina Faso borç ödeme tavrında yalnız kalırsa ben bir dahaki konferansta olmayabilirim." (Boumama, 2016: 276).

Postkolonyal teorinin önemli bir noktası da normatif bir yapıya sahip olmasıdır. Yani Postkolonyalizm, Batı tarafından Üçüncü Dünya olarak görülen ülkelere öznel bir değer kazandırmayı amaçlamaktadır (Gözen, 2014: 459). Bu çerçeveden bakıldığında Thomas Sankara'nın uluslararası alanda yaptığı bu etkili konuşmalar ile Üçüncü Dünya ülkelerine hak ettiği öznel değeri kazandırmaya çalıştığı görülmüştür. Zira Fanon'a göre de Üçüncü Dünya Ülkeleri kendini sadece önceki değerler ile değil; kendilerine özgü tarz, yöntem vb. belirleyerek tanımlamaya odaklanmalıdır (Fanon, 1994: 102).Yine Thomas Sankara'nın uluslararası arenada çok ses getiren bu çarpıcı konuşması, tamamen sömürgeciliğin etkilerinin devam etmesine bir tepki olarak Postkolonyal temelli bir tutum sergilediğinin göstergesidir.

1987 Darbesine Giden Yol

Yapılan başarılı ve hızlı reformların yoğunluğu her ne kadar halkın büyük bir çoğunluğu tarafından memnuniyetle karşılanmış olsa da Sankara'ya karşı geniş bir muhalefet oluşmasının önüne geçememiştir. Kadın sünnetinin, çok eşliliğin ve başörtüsünün yasaklanması gibi uygulamalar bazı gelenekçileri ve bazı muhafazakâr Müslüman halkı rahatsız etmiştir. Kırsal alanlarda yaşayan bazı kadınlar çok eşliliği günlük ev işlerinin paylaşılması açısından olumlu görürken, bazı kadınlar da kadın kimliklerinin oluşabilmesi için kadın sünnetini gerekli görmüştür (Murrey, 2019: 201). Siyasi parti ve sendikaların yasaklanması,

demokratik bir şekilde yapılan seçimlerin olmaması, Sankara iktidarının en önemli eksikliklerinden biri olup yönetim içinde muhalif bir grubun oluşmasını tetiklemiştir. Devrimi Savunma Komiteleri'ne (CDRs) katılımı genişletmek ve halk ile iktidar arasında köprü kurmak isteyen Sankara, bu komitelere halkın katılımını büyük oranda teşvik etmiş; ancak bu durum sonrasında komitelerin düzensiz çalışması halkı rahatsız etmiştir (Murrey, 2019: 203). Yine neredeyse savunma hakkının olmadığı mahkemelerin kurulması ve devrim karşıtları ile yolsuzluk yapanların yargılanması, hatta Sankara'ya karşı düzenlenen grevde muhalif 1380 öğretmenin işten atılması bu muhalif grubun yaygınlaşmasına ve ülkede gergin bir ortamın fitilinin ateşlenmesine yol açmıştır.

Thomas Sankara iktidarına karşı yapılan bu karşıt tutumlar, dış dünyada da yakından takip edilmiştir. 1985 yılının Aralık ayında öğrenci eylemleri ile zor günler yaşayan ve aynı zamanda Burkina Faso'ya savaş açan Mali yönetimi, Sankara iktidarına karşı muhalif tutum sergileyen Burkinalıları bir araya toplayan Fildişi Sahili ve ayrıca Liberya da bu süreci yakından takip etmiştir (Boumama, 2016: 279). Yine Fransa ve müttefiki Fildişi Sahili, Sankara'nın Gana ve Libya ile yakın ilişkiler geliştirmesinden ve Burkina Faso'daki başarılı reformların ve yönetim anlayışının bu bölgede de yayılma ihtimalinden büyük endişe duymuştur (Bayram, 2019: 751). Ancak Thomas Sankara, kendisine karşı dış dünyada oluşan bu karşıt tutumları göz ardı etmiş ve iktidarının devrilmesine gidecek yolu açmıştır (Degbotse, 2016: 4).

Esnek olmayan ideolojik tutumları ile hem iç hem de dış dünyada kendine düşmanlar oluşturan ve bu sürecin sonunda da giderek yalnız kalan Thomas Sankara'ya son darbeyi iktidarın ikinci adamı, dostu, yoldaşı ve silah arkadaşı Blaise Compaoré vurmuştur. Blaise Compaoré, daha sonra kendisini Devlet Başkanı olarak görevlendirecek Jean-Baptiste Lingani ve Bakan Henri Zongo ile birlikte Thomas Sankara'yı devirmek için bir darbe planlamıştır (Sawo, 2017: 11). 15 Ekim 1987 tarihinde Compaoré liderliğinde düzenlenen askerî müdahale sırasında Sankara ve 12 adamı yaptıkları toplantının ortasında öldürülmüştür. ABD ve özellikle Fransa'nın perde arkasından desteklediği, Liberya ve Fildişi Sahili'nin örgütlenmesine katıldığı bu darbe ile 1983 yılında başlayan Thomas Sankara iktidarı son bulmuştur (Bayram, 2019: 751). Fransa'nın perde arkasında olması postkolonyal çerçeveden ele alındığında, Fransa'nın askerî tahakkümünü hâlâ Burkina Faso üzerinde devam ettirdiğini göstermektedir. Burkina Faso bağımsızlığını kazanmış olsa da Fransa'nın özellikle askerî alandaki baskıcı ve zorba tutumu görünmez bir şekilde devam etmiş ve Fransa ülkenin tam bağımsızlığına sekte vurarak gücü elinde tutmayı başarmıştır. Bhabba'nın çalışmalarında yer alan sömürgeleştirilenin sömürgeci ülkeye tam anlamı ile karşı koyamaması sonucunda sömürgeleştirilen ile sömürgeci devlet arasında "müphem" bir ilişki ortaya çıktığı vurgulanmıştır (Tepeciklioğlu, 2013: 84). Müphemlik kavramı açısından değerlendirildiğinde Burkina Faso, Fransa'ya bağımsızlığı noktasında tam olarak karşı koyamamıştır. Diğer bir deyişle Fransa'nın el altından Burkina Faso'ya hükmetme girişimleri sonucu iki ülke arasında belirsiz bir ilişki oluşmuş ve Burkina Faso tam anlamıyla özgürlüğünü elde edememiştir.

Sonuç

Postkolonyal Teori, 1947'de başlayarak sömürge devletlerinin birer birer bağımsızlıklarını kazandıkları sürecin sonunda ortaya çıkmıştır ve bu bağlamda Postkolonyalizm sömürge sürecinde ve sonraki dönemde iki taraf arasında yaşanan sorunları ve bu sorunların ilerleyen dönemlerdeki yansımalarını incelemektedir. Bu kapsamda Postkolonyal düşünce, sömürge ile sömürgeci arasındaki hâkimiyet yarışının sömürge sonrası süreçte de devam ettiğini vurgulamakta ve sömürge döneminde kurulmuş olan askerî, kültürel, siyasi, sosyal, ekonomik ve kimlikli ilişkiyi, sömürgecinin gözünden değerlendirmeye ve sorunsallaştırmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda sömürgecinin sömürge ülke üzerinde bıraktığı etkileri

anlamak için oluşturulmuş olan Postkolonyal Teori, bu çalışma kapsamında Thomas Sankara'nın kendi araçları ile Burkina Faso'nun gelişim ve modernleşme süreci için yaptığı yenilikleri anlamlandırmak için kullanılmıştır.

Bu perspektifte bir Üçüncü Dünya Ülkesi'nden çıkan ve sömürgeci düzenin adaletsizliğini iyi özümseyen Thomas Sankara'nın ülkesinde oluşturduğu siyasi, askeri, ekonomik ve sosyal alanlar ile sağlık, eğitimdeki dönüşüm süreci ve bununla birlikte ülkenin kimliksel ve kültürel öz benliğini kurma çabası postkolonyalist bir tutumla değerlendirilmiştir. Thomas Sankara, bu kapsamda Fransa'nın Burkina Faso'da bıraktığı mirasa tepki göstermiş ve birçok alanda bir dizi reform yapmıştır. Bu süreçte Sankara, ülkesine destek olmak amacıyla Batılı güçlerin dışarıdan yönlendirdiği ekonomik yardımları reddetmiş ve yaptığı projelerde halkın aktif katılımını sağlayarak halkını sömürgeci dönemden kalan madunluk duygusundan kurtarmaya çalışmıştır. Ancak Sankara, halkın desteği ile de tüm bunları başarılı bir şekilde gerçekleştirirken farkında olmadan kendi sonunu getirmeye engel olamamış ve "dostum, yol arkadaşım" dediği Compaoré tarafından düzenlenen ve ayrıca Fransa ile bozulan ilişkilerinde gerekçe gösterildiği acımasız bir darbe sonucu öldürülmüştür.

Sonuç olarak, postkolonyal toplumlar her ne kadar kendi değerlerini var etmeye çalışsalar da bu süreç sonunda yıkımla karşılaşmaları çok büyük olasılıktır. Bu kapsamda postkolonyal bir toplum olan Burkina Faso'da Thomas Sankara, sömürge düzenine karşı büyük bir başkaldırı göstermiş ve büyük oranda başarılı olmuş olsa da, sömürgeci Fransa'nın ülkesinde bıraktığı izleri tam olarak silmeyi başaramamıştır. Sankara, Fransa'nın Burkina Faso'da bıraktığı askeri tahakkümün de etkisi sonucunda düzenlenen askeri bir darbe ile büyük bir yıkım yaşamış ve öldürülmüştür. Böylece Burkina Faso, 1960'da Fransa'dan bağımsızlığını kazanmış ve Thomas Sankara tarafından yapılan çalışmalar sonucu sömürge etkilerinden büyük oranda kurtulmuş gibi görünse de diğer pek çok sömürge ülkesinde olduğu gibi Burkina Faso'nun kaderinde de değişen pek bir şey olmamıştır. Eğer Thomas Sankara öldürülmeseydi Soğuk Savaş Dönemi'nde Afrika için önemli bir kurtuluş sembolü olabilirdi. Ancak Sankara'nın Afrika için getireceği bir dizi olumlu sonuç Batı tarafından fark edilmiş ve çok geçmeden Afrika ulusları için yeşeren umut yok edilmiştir.

Kaynakça

- Ashcroft, B. ve diğerleri. (1998). *Post-Colonial Studies the Key Concepts in Second Edition*. London and New York: Routledge Press.
- Balcı, A. ve Kardaş, Ş. (Ed.). (2014). *Uluslararası İlişkilere Giriş*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Bayram, M. (2019). Burkina Faso Siyasetinde İdeoloji ve Pragmatizm. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 74(3), 739-757. DOI: 10.33630/ausbf.536170
- Bhabha, H. K. (1994). *The Location of Culture*. New York: Routledge Press.
- Bhabha, H. K. (1996). *Unpacking My Library...Again*. (ss. 199-211). Iain Chambers ve Lidia 1996, Curti (der.). *The PostColonial Question: Common Skies Divided Horizons*. Routledge Press.
- Boumama, S. (2016). *Afrika Devriminin Figürleri Kenyatta'dan Sankara'ya*. Ş. Ünsaldı (Çev.). Ankara: Nota Bene Yayınları.
- Dastarlı, E. (2020). Kimlik, Madun, Öteki... Postkolonyal Teoriler Bağlamında Çağdaş Sanatı Tartışmak. *DergiPark. Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi*, 5(8), 85-104. DOI: 0000-0002-4033-9055

- Degbotse, K. (2016). An Analysis of Thomas Sankara a Former President of Burkina Faso as a Leader. ResearchGate. <https://www.researchgate.net/publication/316660395>
- Emeç, A. (2020, 20 Kasım 2020). Thomas Sankara: Afrika'nın "Che"si, "Onurlu İnsanların Ülkesi"nin Kurucusu. Stratejik Ortak. <https://www.stratejikortak.com/2020/04/thomas-sankara-afrikanin-chesi-onurlu-insanlarin-ulkesinin-kurucusu.html>
- Frantz, F. (1994). Yeryüzünün Lanetlileri. Ş. Süer (Çev.). İstanbul: Versus Kitap.
- Gözen, R. (Ed.) (2014). Uluslararası İlişkiler Teorileri. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Harsch, E. (2017). Burkina Faso: A History of Power, Protest, and Revolution. London: Zed Books Ltd.
- Harsch, E. (2013). The Legacies of Thomas Sankara: A Revolutionary Experience in Retrospect. Review of African Political Economy, 40(137), 358-374. DOI:10.1080/03056244.2013.816947
- Harsch, E. (2014). Thomas Sankara an African Revolutionary. USA: Ohio University Press. <http://libgen.rs/book/index.php?md5=3A441DC05507A22BE893717CCAA00FA9>
- İbrahim, G. (2018, 20 Kasım 2020). Sömürgeciliğe Direnen Devrimci: Burkina Faso'nun lideri Thomas Sankara. Ortadoğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği (ORDAF). <https://ordaf.org/somurgecilige-direnen-devrimci-burkina-fasonun-lideri-thomas-sankara/>
- Kara, Ş. (2020). Postkolonyalizm ve Afrikalı Amerikalılar Kimlik Sorunsalı. Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi. ResearchGate. DOI: 0000-0002-6048-3644 <https://www.researchgate.net/publication/339567756>
- Keleş, M. (2016). Burkina Faso'nun Sosyo - Politik Kültürel Yapısı. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Leshoele, M. (2019). Pan-Africanism and African Renaissance in Contemporary Africa: Lessons from Burkina Faso's Thomas Sankara. Yayınlanmış Doktora Tezi. Güney Afrika Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Murrey, A. (2019). The Palgrave Handbook of African Political Economy. S. O. Oloruntoba & T. Falola (Ed.). A Political Thought "Rich with a Thousand Nuances": Thomas Sankara and a Political Economy of Happiness. Palgrave Publisher. ResearchGate. DOI: 10.1007/978-3-030-38922-2_10 <https://www.researchgate.net/publication/331207182>
- Ouedraogo, L. (2017). Mediated Sankarism: Re-Inventing a Historical Figure to Reimagine a Future. Africana Studies Student Research Conference. 2. https://scholarworks.bgsu.edu/africana_studies_conf/2017/002/2
- Öztürk, H. (2019). Postkolonyal Teori Çerçevesinde Mısır'ın Demokratikleşme Sorunu. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. Orta Doğu ve İslam İlimleri Araştırmaları Enstitüsü.
- Salh, M. A. (2020). The Warrior of Corruption and Colonialism: The Thomas Sankara Model 1949-1987. ResearchGate. <https://www.researchgate.net/publication/346007799>
- Said, E. W. (1995). Şarkiyatçılık Batı'nın Şark Anlayışları. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sawo, A. (2018). Burkina Faso'da Askeri Darbeler ve Rejimler: 1980-2015. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Sawo, A. (2017). The Chronology of Military Coup D'états and Regimes in Burkina Faso: 1980-2015. *The Turkish Yearbook of International Relations*, 48, 1-18. DOI: 10.1501/Intrel_0000000310
- Şafak, Z. (2014). Edward Said'in Şarkiyatçılık Eseri Çerçevesinde Postkolonyalizm'e Bir Bakış. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 355-367.
- Tepeciklioğlu, E. E. (2019). Postkolonyal Kuram Uluslararası İlişkileri Dekolonize Etmek. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 80-97.
- Young, R. J. C. (2001). *Postcolonialism in Historical Introduction*. UK: Blackwell Publishing.
- Williamson, B. J. (2013). *From Upper Volta to Burkina Faso: a Study of the Politics of Reaction and Reform in a Post-Colonial African Nation-State, 1960-1987*. Graduate Theses and Dissertations. University of South Florida. <http://scholarcommons.usf.edu/etd/4612>